ePublishing
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 2 (1962)

Δελτίον ΧΑΕ 2 (1960-1961), Περίοδος Δ'

Εικών εθίμων της μονής Σινά και ιστορικών σκηνών της ερήμου (πίν. 1-4)

Γεώργιος Α. ΣΩΤΗΡΙΟΥ

doi: 10.12681/dchae.722

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΣΩΤΗΡΙΟΥ Γ. Α. (1962). Εικών εθίμων της μονής Σινά και ιστορικών σκηνών της ερήμου (πίν. 1-4). *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, *2*, 1–7. https://doi.org/10.12681/dchae.722

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Εικών εθίμων της μονής Σινά και ιστορικών σκηνών της ερήμου (πίν. 1-4)

Γεώργιος ΣΩΤΗΡΙΟΥ

Δελτίον ΧΑΕ 2 (1960-1961), Περίοδος Δ'• Σελ. 1 - 7

ΑΘΗΝΑ 1962

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE
e-Publishing

www.deltionchae.org

ΕΙΚΩΝ ΕΘΙΜΩΝ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΣΙΝΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΣΚΗΝΩΝ ΤΗΣ ΕΡΗΜΟΥ

(Πίν. 1-4)

Εἰς τὴν Μονὴν Σινᾶ φυλάσσεται μακρὰ καὶ στενὴ εἰκών, μέρος τῆς ὁποίας κατὰ μῆκος τῆς ἄνω πλευρᾶς ἔχει ἀποκοπῆ.

Εἰς αὐτὴν παρίσταται ἡ διὰ μέσου τῆς ἐρήμου τῆς Πετραίας Ἀραβίας πομπικὴ μετάβασις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τοῦ Σινᾶ εἰς τὴν Μονήν, ἄλλα ἔθιμα τῆς Μονῆς καὶ σκηναὶ ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης σχετιζόμεναι μὲ τὰ συμβάντα ἐν τῇ ἐρήμῳ κατὰ τὴν ἔξοδον τῶν Ἰσραηλιτῶν (Πίν. 1).

Τὸ δεξιὸν ἄκρον καταλαμβάνει τοπογραφικὴ ἀπεικόνισις τοῦ Δέλτα τοῦ Νείλου καὶ οἱ λιμένες μὲ τὰ πλοῖα. Μεταξὺ τῶν δύο βραχιόνων τοῦ Νείλου, εἰκονίζεται μέσα εἰς πράσινον, κατάφυτον ἔδαφος ἡ Ἀλεξάνδρεια ἐντὸς τειχῶν καὶ ἕνδεκα μικρότεραι πόλεις, δύο ἐκ τῶν ὁποίων φέρουν τὰς ἐπιγραφὰς ΤΟ ΡΑΧΙΤΗ καὶ ΤΟ ΤΑΜΙΑΘΗ. Ἔξωθεν τῆς Ἀλεξανδρείας ὑψοῦται κίων μὲ τὴν ἐπιγραφὴν Η ΚΟΛΟΝΑ ΤΟΥ ΜΠΟΝΣΕΟΥ (;). Ὑψηλὰ ὁμὰς ἐφίππων προχωρεῖ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν (Πίν. 2).

Τὸ κέντρον τῆς εἰκόνος καταλαμβάνει ἡ ἔρημος· εἰς τὸ πρῶτον ἐπίπεδον ἐκτυλίσσεται ἡ προσέλευσις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου μετὰ τῆς συνοδείας του εἰς τὴν Μονὴν καὶ ἡ προϋπάντησις τῶν μοναχῶν. Ἡ πρώτη ὁμὰς φέρει τὴν ἐπιγραφὴν ΤΟ ΚΑΡΑΒΑΝΙ καὶ ἡ δευτέρα ΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ ΠΟΙΟΥΣΙ ΠΡΟΥΠΑΝΤΗΣΙΝ ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος, ἐνδεδυμένος τὸν ἀρχιερατικὸν μανδύαν καὶ κρατῶν τὴν ῥάβδον, ἔχει κατέλθει ἀπὸ τὸν λευκὸν ἵππον συνοδευόμενος ἀπὸ δύο μοναχούς, πεζεύσαντας ἀπὸ τὰς καμήλους. Ἀκολουθοῦν δύο ἕτεροι μοναχοὶ ἐπὶ καμήλων, εἶτα μία ὁμὰς ὡπλισμένων Βεδουΐνων καὶ δύο κάμηλοι μὲ μοναχούς, ἐξ ὧν ὁ εἷς πεζεύσας εὑρίσκεται παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου· τὴν πομπὴν κλείει μία ἀκόμη ὁμὰς Βεδουΐνων.

Ἡ ὑποδεχομένη τὸν Ἀρχιεπίσκοπον πολυάριθμος ὁμὰς τῶν Πατέρων ἔχει ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς ἱερεῖς καὶ διακόνους ἐνδεδυμένους ἱερατικὰ ἄμφια καὶ κρατοῦντας εὐαγγέλια, θυμιατήρια καὶ τὸ ὠμοφόριον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, ἀκολουθοῦν δὲ οἱ μοναχοὶ (Πίν. 3).

Εἰς τὸ ἀριστερὸν ἄκρον εἰκονίζεται ἀρκετὰ εὐμεγέθης ἡ Μονὴ μέσα εἰς τὸ τετράγωνον τεῖχος καὶ πρὸ αὐτῆς ὁ κῆπος μὲ τὰ καρποφόρα δένδρα καὶ τὸ κοιμητήριον, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ΤΟ ΚΟΙΜΗΤΗΡΙΟΝ.

Μεταξὺ τῶν πυκνῶν κτιρίων τῆς Μονῆς διακρίνεται ἡ μεγάλη βασιλικὴ καὶ αἱ μακραὶ στοαὶ πρὸ τῶν κελλίων τῶν μοναχῶν κατὰ μῆκος τῶν πλευρῶν τοῦ τείχους. Ἔξωθεν τῆς μεγάλης πύλης τοῦ τείχους εἰκονίζεται Ἄραψ πρηνής, καθ' ὅσον εἰς τοὺς Ἄραβας ἡ εἴσοδος εἰς τὴν Μονὴν ἦτο ἀπηγορευμένη, εἰσήρχοντο δὲ μόνον «κατὰ διορισμένους καιροὺς» καὶ πάλιν ὄχι «ὅλοι ἀλλά τινες μόνον ἀπὸ τοὺς πρώτους»[1].

Ἡ μεγάλη θύρα τοῦ τείχους ἔμενε πάντοτε κλειστὴ καὶ μάλιστα ἐκτισμένη, καὶ μόνον κατὰ τὰς ἐπισκέψεις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου εἰς τὴν Μονὴν ἀπετοιχίζετο ὑπὸ ἀραβικῶν χειρῶν, μετὰ δὲ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἐνετοιχίζετο καὶ πάλιν ὑπὸ Ἀράβων[2].

Ἡ ἔξοδος καὶ ἡ εἴσοδος τῶν Σιναϊτῶν ἐγίνετο διὰ τῆς λεγομένης ἀραβιστὶ *Τουβάρας* (κρεμαστή), ἤτοι ἀνοίγματος εἰς μέγα ὕψος ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ τείχους, ἀπὸ τοῦ ὁποίου κατεβιβάζοντο καὶ τὰ τρόφιμα τὰ παρεχόμενα κατὰ τὸ ἔθος τακτικῶς ὑπὸ τῆς Μονῆς εἰς τοὺς Ἄραβας, ὡς διακρίνεται εἰς τὴν εἰκόνα (Πίν. 4).

Κάτωθεν τῆς Τουβάρας ὑπάρχει ὑπὸ τὴν σκιὰν δένδρου δεξαμενὴ καὶ ἑκατέρωθεν δύο Ἄραβες: ὁ εἷς εἰς στάσιν παρακλήσεως καὶ ὁ ἄλλος πυροβολῶν. Τοῦτο ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι συχνὰ οἱ Ἄραβες ἐκ πλεονεξίας δυσηρεστοῦντο κατὰ τὴν διανομὴν τῶν τροφίμων, ὁπότε συνωμότουν καὶ προέβαινον εἰς πράξεις ἐχθρικὰς κατὰ τῶν μοναχῶν, καίτοι γενικῶς ἡ Μονὴ ἀπελάμβανε τιμῆς καὶ σεβασμοῦ ἐκ μέρους τῶν Ἀράβων, ὡς προστατευομένη ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ.

Ἀριστερὰ τοῦ κήπου εὑρίσκονται συνηθροισμένοι Ἄραβες εἴτε πρὸς τὸν σκοπὸν ὑποδοχῆς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, παρὰ τοῦ ὁποίου ἐλάμβανον κατὰ τὸ ἔθιμον πολλὰ καὶ πλούσια δῶρα, ὅταν οὗτος ἐπεσκέπτετο τὴν Μονήν, εἴτε πιθανώτερον πρὸς ἐκδίκασιν πράξεως συνωμοσίας. Τοῦτο δύναται νὰ ὑποτεθῇ ἐκ τῆς παρουσίας μεταξὺ τῶν Ἀράβων καὶ δύο μοναχῶν, διότι οἱ Πατέρες ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῶν διαφορῶν μεταξὺ τῶν Ἀράβων τῶν ὑπηρετούντων τὴν Μονήν, ὁ δὲ Ἀρχιεπίσκοπος διατηρεῖ μέχρι σήμερον τὴν ἀνωτάτην δικαστικὴν ἐξουσίαν.

Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἐπὶ τοῦ ὄρους παρίσταται γονυπετὴς μοναχὸς δεόμενος· πρόκειται ἴσως περὶ ἀσκητοῦ ἐκ τῶν κατοικούντων εἰς τὰ πέριξ

---

1. Νεκταρίου Ἱεροσολύμων, Ἐπιτομὴ τῆς Ἱεροκοσμικῆς ἱστορίας, Ἐνετίησι 1770, σ. 161 κ.ἑ.

2. Σιναίου Κωνσταντίου, Περιγραφὴ ἱερὰ τοῦ ἁγίου καὶ θεοβαδίστου ὄρους Σινᾶ κ.λ.π., Βενετία 1817, σ. 122 κ.ἑ. (6η ἔκδοσις τοῦ ἀνωτέρω ἔργου τοῦ Νεκταρίου μὲ διαφοράς τινας καὶ προσθήκας). Περὶ τοῦ σπουδαίου διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Σινᾶ ἔργου τοῦ Νεκταρίου Ἱεροσολύμων καὶ τῶν ἐπανειλημμένων ἐκδόσεων αὐτοῦ βλ. Μ. Ι. Μανούσακα, Ἡ Ἐπιτομὴ τῆς Ἱεροκοσμικῆς ἱστορίας καὶ αἱ πηγαὶ αὐτῆς, εἰς Κρητικὰ Χρονικά, τ. Α', 1947, σ. 291 κ.ἑ.

τῆς Μονῆς σπήλαια. Ὑψηλότερα ἐπὶ τοῦ ὄρους εἰκονίζεται ὁ Μωϋσῆς λύων τὰ σανδάλια καὶ θεώμενος τὴν καιομένην καὶ μὴ καταφλεγομένην βάτον καὶ τὸν ἐξ αὐτῆς ἐξερχόμενον ἄγγελον «ἐν φλογὶ πυρὸς» (Ἔξοδ. γ', 1-3). Δεξιὰ τῆς Μονῆς ἀρχίζει ἡ ἐσκαμμένη ἐπὶ τῶν βράχων κλίμαξ, μὲ τὰς τρισχιλίας βαθμίδας, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἁγίαν κορυφὴν τοῦ ὄρους Χωρὴβ ὅπου ὁ Μωϋσῆς ἔλαβε τὰς πλάκας.

Εἰς τὸ δεύτερον ἐπίπεδον καὶ περίπου εἰς τὸ κέντρον τῆς ἐρήμου παρίστανται τὰ ἐπεισόδια τὰ ἱστορούμενα ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ μὲ τὰς σχετικὰς ἐπιγραφάς. Ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερὰ εἰκονίζεται ὁ χαλκοῦς ὄφις, τὸν ὁποῖον «ἐποίησεν ὁ Μωϋσῆς καὶ ἔστησεν ἐπὶ σημείου» (Ἀριθ. κα', 8-9).

Ἐν συνεχείᾳ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Η ΜΟΣΧΟΘΥΣΙΑ εἰκονίζονται οἱ Ἑβραῖοι προσκυνοῦντες τὸν χρυσοῦν μόσχον ἑστημένον ἐπὶ ὑψηλοῦ κίονος. Ἀριστερὰ ἵστανται ὁ Ἀαρὼν καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐνδεδυμένος ποδήρη χιτῶνα καὶ μίτραν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, μὲ τὰς πλάκας τοῦ Νόμου ἀνὰ χεῖρας, τὰς ὁποίας ἀκολούθως συνέτριψε καὶ ἀνῆλθεν ἐκ νέου εἰς τὸ ὄρος (Ἔξοδ. λβ').

Ἔμπροσθεν τῆς Μοσχοθυσίας εἰς βραχώδη τόπον ἀναγιγνώσκεται ἡ ἐπιγραφή: ΤΑ ΘΕΟΧΑΡΑΚΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ, δηλοῦσα τὴν θέσιν ὅπου εἶχε στηθῆ ἀρχικῶς ἐν τῇ ἐρήμῳ ἡ Κιβωτὸς καὶ ὅπου ὁ προφήτης Ἱερεμίας, ὡς ἀναφέρεται εἰς τὸν βίον του, πρὸ τῆς ἁλώσεως τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος, παρέλαβε τὴν Κιβωτὸν τοῦ Νόμου καὶ τὰ ἐν αὐτῇ καὶ ἔκρυψεν αὐτὰ κάτωθεν πέτρας, «ἐν δὲ τῇ πέτρᾳ ἐσφράγισε τῷ δακτύλῳ αὐτοῦ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐγένετο ὁ τύπος ὡς γλυφὶς σιδήρου καὶ νεφέλη φωτεινὴ ἐπεσκίασε τὸ ὄνομα, καὶ οὐδεὶς νοήσει τὸν τόπον οὐδὲ ἀναγνῶναι αὐτὸ δυνήσεται...»[1].

Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν εὑρίσκεται ἐπὶ ὑψώματος ἡ Σκηνὴ τοῦ Μαρτυρίου ὑπὸ μορφὴν χριστιανικῆς Ἁγίας Τραπέζης μετὰ κιβωρίου, φέρουσα τὴν Κιβωτὸν τῆς Διαθήκης, τὴν στάμνον τοῦ μάννα καὶ τὴν ἑπτάφωτον λυχνίαν (Ἔξοδ. κς'). Ἑκατέρωθεν τῆς Σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου ἵστανται, ἐνδεδυμένοι ἱερατικὰ ἐνδύματα, ὁ Ἀαρὼν κατὰ πρόσωπον κρατῶν τὴν ράβδον καὶ ὁ Μωϋσῆς θυμιῶν.

Τέλος δεξιώτερα εἰς τὸ βάθος ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Ο ΔΑΘΑΝ ΚΑΙ ΑΒΕΙΡΩΝ διακρίνονται αἱ δύο κεφαλαὶ τῶν υἱῶν τοῦ Ἐλιάβ, Δαθὰν καὶ Ἀβιρών, οἱ ὁποῖοι ἐπαναστατήσαντες ἐναντίον τοῦ Μωϋσέως καὶ Ἀαρὼν κατεπόθησαν ἐντὸς τῆς ραγείσης γῆς (Ἀριθ. ις', 31-34). Εἰς τὸ βάθος διακρίνονται αἱ κατασκηνώσεις τῶν Ἰσραηλιτῶν εἰς τὴν ἔρημον (Πίν. 3).

Ἡ δημοσιευομένη εἰκὼν διαφέρει ἀπὸ τὰς πολλὰς εἰκόνας, χαλκογρα-

---

1. H. Delehaye, Acta Sanctorum, Synaxarium Ecclesiæ Constantinopolitanæ; Bruxellis 1902, σ. 646.

φίας καὶ ξυλογραφίας τοῦ Σιναίου ὄρους τὰς γνωστὰς ἀπὸ τοῦ 16ου αἰ. κ.ἑ., μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν καὶ δύο τοῦ Θεοτοκοπούλου[1].

Αὗται ὡς κύριον θέμα ἔχουν τὸ ὀρεινὸν συγκρότημα τοῦ Σινᾶ, ἀποτελούμενον συμβατικῶς ἀπὸ τρία χωριστὰ ὄρη καὶ τὴν Μονὴν ἐντὸς τειχῶν εἰς τοὺς πρόποδας καὶ ἀριστερὰ τοῦ μεσαίου ὄρους Χωρήβ, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου εἰκονίζεται ὁ Μωϋσῆς δεχόμενος τὰς πλάκας τοῦ Νόμου, εἰς δὲ τὴν ὑψίστην κορυφὴν τοῦ δεξιὰ ὄρους ἄγγελοι ἐναποθέσαντες τὸ σκήνωμα τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης. Μέρος τῶν εἰκόνων αὐτῶν, αἵτινες εἶναι καὶ αἱ ἀρχαιότεραι, περιορίζεται εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τοῦ τριμεροῦς ὄρους μὲ τὴν Μονὴν καί τινας προσκυνητὰς μὲ καμήλους.

Εἰς ἄλλην σειρὰν εἰκόνων καὶ ἰδίᾳ ξυλογραφιῶν καὶ χαλκογραφιῶν ἐντὸς τοῦ ὁμοίου τοπίου προστίθενται σχετικὰ πρὸς τὴν ζωὴν τῶν μοναχῶν καὶ τῶν Ἀράβων ἔθιμα, τὰ πολλὰ παρεκκλήσια τὰ ἐσκορπισμένα εἰς τὰ ὄρη, ἱστορικὰ πρόσωπα καὶ γεγονότα συνδεόμενα μὲ τὸ Σινᾶ, σκηναὶ τῆς Π. Διαθήκης κ.ἄ. Αὗται ἔχουν πιθανώτατα ἐκτελεσθῆ ὑπὸ Σιναϊτῶν μοναχῶν καὶ χρονολογοῦνται εἰς τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα. Ἐκ τινων ἐνυπογράφων ἔργων, ὅπως εἶναι αἱ γενόμεναι κατὰ παραγγελίαν τοῦ Χατζηκυριάκη δύο ξυλογραφίαι τοῦ Σιναΐτου ἱεροδιακόνου Νικηφόρου Ρόκου[2], ὅλως λαϊκοῦ χαρακτῆρος[3] καὶ μετριωτάτης τέχνης — ὡς εἶναι αἱ πλεῖσται — μανθάνομεν ὅτι αὗται ἐτυπώνοντο εἰς ξένας χώρας, ὅπου ὑπῆρχον Μετόχια τῆς Μονῆς, ἐχρησίμευον δὲ ὡς ὁδηγοὶ διὰ τοὺς προσκυνητάς, ὅπως αἱ ἀνάλογοι ξυλογραφίαι τῶν Ἁγίων Τόπων καὶ μοναστικῶν κέντρων, ὡς τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τοῦ Ἁγίου Σάββα κλπ.[4].

Εἰς τὴν ἡμετέραν εἰκόνα, τὸ ὄρος μὲ τὴν Μονὴν ἔχει ληφθῆ ἀπὸ τὰς ἀνωτέρω ἀπεικονίσεις, διότι ἀναμφιβόλως θὰ ὑπῆρχον εἰς τὸ ἐλλεῖπον τμῆμα αἱ τρεῖς κορυφαί, ἀπαραίτητοι διὰ τὴν παράστασιν τῶν δύο κυριωτάτων σιναϊτικῶν θεμάτων, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἐδῶ τὸ τοπίον τοῦ Σινᾶ καταλαμβάνει μέρος τῆς ὅλης συνθέσεως ἀντίροπον τοῦ Δέλτα τοῦ Νείλου. Τὸ

---

1. Μ. Χατζηδάκη, Μία εἰκὼν ἀφιερωμένη εἰς τὸ Σινᾶ, εἰς Ἀφιέρωμα εἰς Κων. Ἄμαντον, Ἀθῆναι 1940, σ. 341 κ.ἑ., εἰκ. 3 - 4. D. T. Rice, Five late Byzantine panels and Greco's views of Sinai, εἰς Burligton Magazine, τ. 89 (1947), 93 - 94, εἰκ. Α - Δ καὶ Μ. Χατζηδάκη, Ὁ Θεοτοκόπουλος καὶ ἡ Κρητικὴ Ζωγραφική, εἰς Κρητικὰ Χρονικά, 1950, σ. 405.

2. Ἡ μία ξυλογραφία τοῦ 1688 ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Byron - D. T. Rice, The Birth of western painting, London 1930, pl. 91 καὶ Μ. Χατζηδάκη, Μία εἰκὼν ἔ.ἀ., εἰκ. 4, ἡ δὲ ἑτέρα τοῦ ἔτους 1693 ὑπὸ Rabino (M. H. L. Rabino, Le monastère de Sainte Catherine du Mont Sinai, Le Caire 1938, πίν. V καὶ VI).

3. Εἰς τὴν ξυλογραφίαν τοῦ Ρόκου τοῦ 1693 παρίσταται καὶ ὁ δωρητὴς Χατζηκυριάκης εἰς τὸ Ὄρος μὲ τὴν ἐπιγραφὴν « Ὁ Χατζηκυριάκης ἀνεβαίνει τὸ βουνό ».

4. Χατζηδάκη, ἔ.ἀ., σ. 362, σημ. 1. Σειρὰν τοιούτων ἀνατύπων κατέχει τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν.

τελευταῖον τοῦτο τμῆμα ἔχει ὡς πρότυπον χάρτας τοῦ 16ου καὶ 17ου αἰ., εἰς τοὺς ὁποίους παρίστανται καθ' ὅμοιον τρόπον οἱ ποταμοί, αἱ πόλεις καὶ τὰ πλέοντα καράβια. Ἀφ' ἑτέρου τοῦτο εὑρίσκεται ἐν συμφωνίᾳ πρὸς τὴν περιγραφὴν τοῦ Νεκταρίου, ὅστις ἀναφέρει « δύο ποτάμια ποὺ σχίζονται εἰς δύο, δύο στόματα εἰς τὴν θάλασσαν » καὶ τὰς πόλεις Ταμιάθι καὶ Ραχίτη [1].

Κεντρικὴν θέσιν εἰς τὴν εἰκόνα καταλαμβάνει ἡ παρέλασις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἐν ρυθμικῇ πομπῇ εἰς τὸ πρῶτον ἐπίπεδον τῆς ἐρήμου. Ἡ συμπαγὴς παράταξις τῶν Πατέρων ἐνθυμίζει ἀναλόγους ὁμίλους εἰς βυζαντινὰς καὶ μεταβυζαντινὰς εἰκόνας. Ἡ παράστασις τοῦ Μωϋσέως πλησίον τῶν προβάτων νὰ λύῃ γονυπετὴς τὰ σανδάλια, καὶ τῆς καιομένης βάτου ὑπὸ μορφὴν κυκλικοῦ θυσάνου κλάδων μὲ τὴν Θεοτόκον εἰς τὸ κέντρον ἐντὸς φωτεινοῦ ἐγκολπίου καὶ τὸν ἄγγελον παραπλεύρως εἶναι σύμφωνος πρὸς τὴν περιγραφὴν τῆς « Ἑρμηνείας » [2] καὶ πρὸς τὴν μεταβυζαντινὴν εἰκονογραφίαν τοῦ 16ου αἰ. [3].

Εἰς τὰς σκηνὰς τῆς Π. Δ. ἐπιζῇ ἡ παλαιοτάτη εἰκονογραφία τῶν μικρο-

---

1. Νεκταρίου, ἔ.ἀ., σ. 261.

2. Διονυσίου Φουρνᾶ, Ἑρμηνεία τῆς ζωγραφικῆς τέχνης, Πετρούπολις 1909, σ. 55.

3. Πρβλ. τοιχογραφίαν Καθολικοῦ τῆς Λαύρας τοῦ 1535 (G. Millet, Monuments de l'Athos, Les peintures, Paris 1927, πίν. 121, 4). Τὴν καιομένην βάτον, σύμβολον τῆς παρθενίας τῆς Θεοτόκου καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, ἀναφέρει ἤδη ὁ Χρυσόστομος εἰς τὸν περὶ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου λόγον του (Migne, P.G. 50, 751), ὅστις ὅμως θεωρεῖται νόθος, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ὁ Μ. Ἀθανάσιος (Migne, P.G. 28, 632), ὁ Γρηγόριος Νύσσης (ἔ.ἀ. 44, 342), ὁ Θεοδώρητος (ἔ.ἀ. 80, 228 - 229). Ἀπὸ δὲ τοῦ 8ου αἰῶνος παραλαμβάνει τὸν συμβολισμὸν ἡ ὑμνολογία (Δαμασκηνός, Ἀκάθιστος Ὕμνος). Εἰς τὴν τέχνην εἰσέρχεται τὸ θέμα, ἐξ ὅσων γνωρίζω, μόλις τὸν 12ον αἰ. ἀπαντώμενον τὸ πρῶτον εἰς τὰς μικρογραφίας τῶν Ὁμιλιῶν τοῦ Ἰακώβου (C. Stornajolo, Le miniature delle omilie di Giacomo Monaco (Vatic. Gr. 1162), Roma 1910, φ. 54, πίν. 21), ἔνθα εἰκονίζεται ὁ Χριστὸς ὡς παιδίον εἰς τὸ κέντρον τῆς βάτου. Ὁ Χριστὸς ἐπίσης εἰκονίζεται εἰς τὴν βάτον εἰς μικρογραφίαν τῆς Βίβλου τοῦ 13ου αἰ. τῆς βιβλιοθήκης Arsenal τῶν Παρισίων (H. Buchthal, Miniature painting in the latin kingdom of Jerusalem, Oxford 1957, σ. 58, πίν. 63) καὶ εἰς τοιχογραφίας τοῦ Lesnovo (1349) (N. Okunev, Lesnovo, εἰς Art Byz. chez les Slaves, I, Paris 1930, σ. 238 καὶ 252, εἰκ. 165). Κατὰ πρῶτον εἰς τὸ Πρωτᾶτον ἐμφανίζεται ἡ Θεοτόκος ἐντὸς τῆς βάτου μὲ τὰς χεῖρας πρὸ τοῦ στήθους (G. Millet, Monuments de l'Athos, πίν. 32, 1). Ὁμοίως εἰς τοιχογραφίας τῆς Gračanica (1320) καὶ ναοῦ πλησίον τοῦ Ljutibrod Βουλγαρίας (Okunev, ἔ.ἀ., σ. 253). Εἰς τρίπτυχον εἰκόνα τοῦ Σινᾶ τοῦ 14ου - 15ου αἰ. ἡ Θεοτόκος ἐντὸς τῆς ἐν εἴδει θυσάνου βάτου φέρει τὸ βρέφος πρὸ τοῦ στήθους (Γ. καὶ Μ. Σωτηρίου, Εἰκόνες τῆς Μονῆς Σινᾶ, Ι, εἰκ. 220). Τέλος κατὰ τὴν μεταβυζαντινὴν ἐποχὴν ἡ Θεοτόκος παρίσταται κατὰ τὴν Ἑρμηνείαν « εἰς πόλον μὲ τὸ βρέφος καὶ εἰς τὸ πλάγι αὐτῆς ὁ ἄγγελος » ὅπως εἰς τὴν ἡμετέραν εἰκόνα.

γραφιῶν ψαλτηρίων καὶ ὀκτατεύχων, ὅπου συχνὰ ἀπαντῶνται ὅλα τὰ εἰκονιζόμενα θέματα: Ὁ χρυσοῦς μόσχος ἐπὶ κίονος, ὁ χαλκοῦς ὄφις, ἡ ἐντὸς τῆς ραγείσης γῆς ἐξαφάνισις ὁλοκλήρου τοῦ σώματος τοῦ Δαθὰν καὶ Ἀβιρών, ἡ Σκηνὴ τοῦ Μαρτυρίου ὡς ἁπλῆ Τράπεζα μετὰ κιβωρίου[1]. Εἰς τὴν βυζαντινὴν καὶ μεταβυζαντινὴν εἰκονογραφίαν ἡ Σκηνὴ τοῦ Μαρτυρίου εἰκονίζεται συνήθως συμφώνως πρὸς τὴν περιγραφὴν τοῦ βιβλίου τῆς Ἐξόδου (β', 7) ὡς ἀνεωγμένη αὐλαία[2], ὅπως περιγράφεται καὶ εἰς τὴν «Ἑρμηνείαν». Ὁμοία παρίσταται καὶ εἰς τὰς λαϊκὰς ξυλογραφίας καὶ χαλκογραφίας τὰς παριστώσας τὸ τοπίον τοῦ Σινᾶ.

Ὁ ζωγράφος τῆς εἰκόνος, μολονότι ἀντλεῖ τὰ τόσον ποικίλα θέματα ἀπὸ διάφορα πρότυπα, ἐπιτυγχάνει ἀξιόλογον ἰσορροπίαν καὶ διαύγειαν εἰς τὴν ὅλην σύνθεσιν ἀσυνήθη εἰς παρομοίας εἰκόνας καὶ ἀποδίδει μὲ ἀρκετὴν λεπτότητα καὶ ἐνάργειαν τὰ ἐπὶ μέρους πρόσωπα. Παρὰ τὰ ὀλίγα δάνεια ἀπὸ τὴν βυζαντινὴν εἰκονογραφίαν, ἡ ἐκτέλεσις δὲν ἀκολουθεῖ τὴν βυζαντινὴν παράδοσιν, ἀλλ' ἐπηρεάζεται μᾶλλον ἀπὸ τὴν σύγχρονον ἀνατολικὴν τέχνην.

Ἡ χρονολόγησις τῆς εἰκόνος θὰ ἠδύνατο νὰ τεθῇ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος.

ΓΕΩΡΓ. Α. ΣΩΤΗΡΙΟΥ

---

1. H. Omont, Miniatures de la Bibl. Nat., Paris 1929, πίν. LXXVI. Th. Ouspensky, L'Octateuque de la Bibliothèque du Serail à Constantinople (Bull. de l'Inst. Arch. Russe de Constantinople, τ. XII, Sofia 1907, pl. XXVII, 168, 170, XXIV, 139, 144.

2. Πρβλ. Millet, ἔ.ἀ., πίν. 32, 3, 196, 2, 218, 3. Συμφώνως πρὸς τὴν περιγραφὴν τῆς Ἐξόδου, παρίσταται ἐκτενῶς καὶ εἰς τὴν κόγχην τοῦ Ἱ. Βήματος παρεκκλησίου τῆς Μονῆς Σινᾶ (G. A. Sotiriou, Τοιχογραφίαι τῆς Σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου εἰς παρεκκλήσιον τοῦ τείχους τῆς Μονῆς Σινᾶ, εἰς Silloge Byzantina in onore di Silvio Giuseppe Mercati, Roma 1957, σ. 389 κ.ἑ.

RÉSUMÉ

ICÔNE REPRÉSENTANT DES COUTUMES DU MONASTÈRE DE SINAÏ ET DES SCÈNES DE L'HISTOIRE DU DÉSERT (Pl. 1-4)

L'arrivée en procession de l'Archévêque au Monastère du Sinaï à travers le désert et son accueuil par les moines occupent le centre de l'icône. Aux alentours du Monastère, on voit des Arabes qui reçoivent des vivres du Monastère ; au loin, dans le désert, des scènes de l'Ancient Testament relatives à l'exode des Israélites et, à droite, le Delta du Nil. La partie supérieure de l'icône manque.

Le peintre emprunte ces sujets variés à divers sources : la topographie du Delta à des cartes du XVIe et du XVIIe siècles ; le Monastère et les représentations des coutumes à des icônes, chalcographies et xylographies, qui étaient assez répandues depuis le XVIe siècle ; les scènes de Moïse et de l'Ancient Testament à la tradition iconographique byzantine. A l'aide de ces éléments divers, le peintre a composé son icône avec une clarté et un équilibre rares dans des œuvres semblables, mettant ses personnages en scène avec assez de finesse et d'animation. En dépit d'emprunts aux prototypes byzantins, l'exécution est plutôt influencée par l'art oriental de la même époque.

Cette icône, qui se trouve au Monastère du Sinai, peut être datée des débuts du XVIIe siècle.

G. A. SOTIRIOU

Εἰκὼν ἐθίμων τῆς Μονῆς Σινᾶ καὶ ἱστορικῶν σκηνῶν τῆς ἐρήμου.

ΠΙΝΑΞ 1

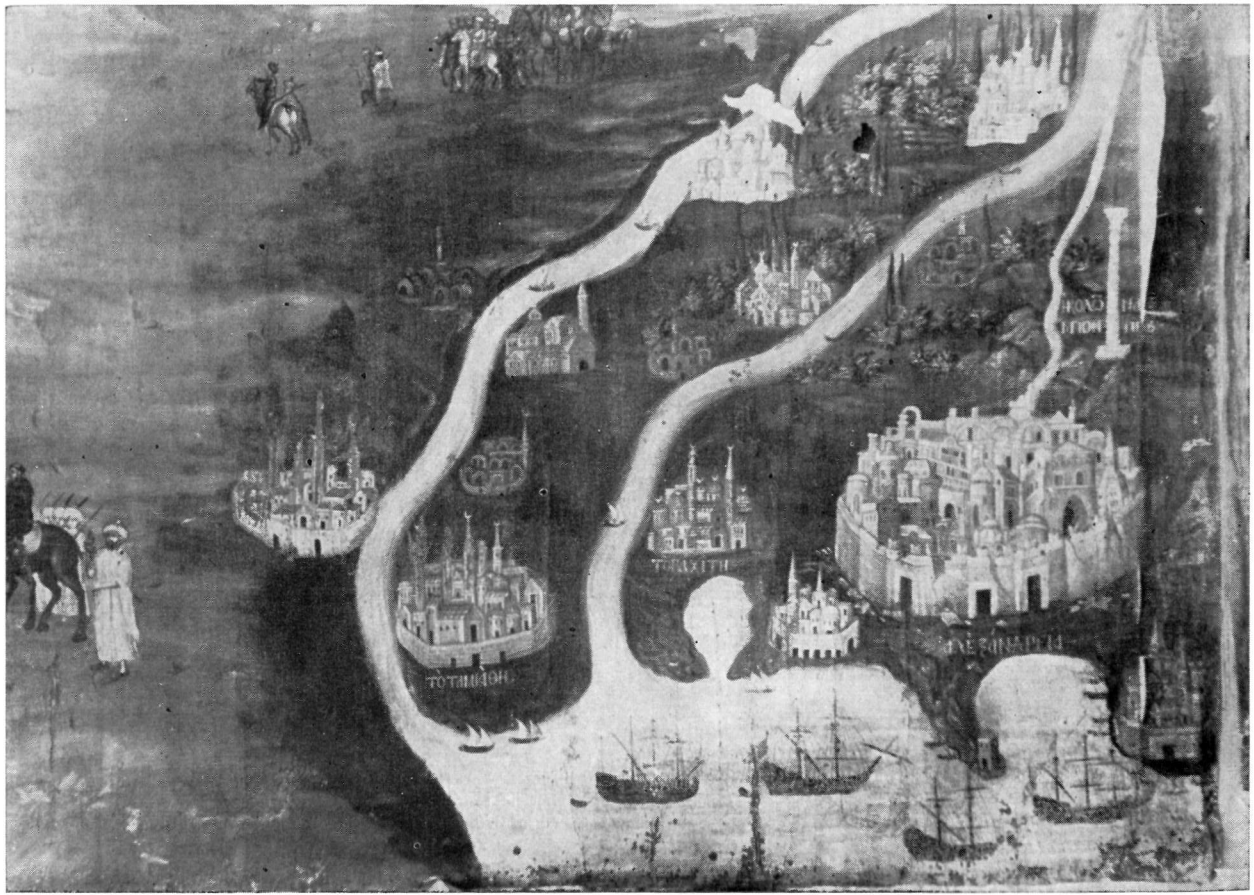

Λεπτομέρεια τοῦ πίνακος 1. Τὸ Δέλτα τοῦ Νείλου.

Λεπτομέρεια τοῦ πίνακος 1. Ἡ προσέλευσις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τοῦ Σινᾶ εἰς τὴν Μονὴν καὶ σκηναὶ τῆς Π. Διαθήκης.

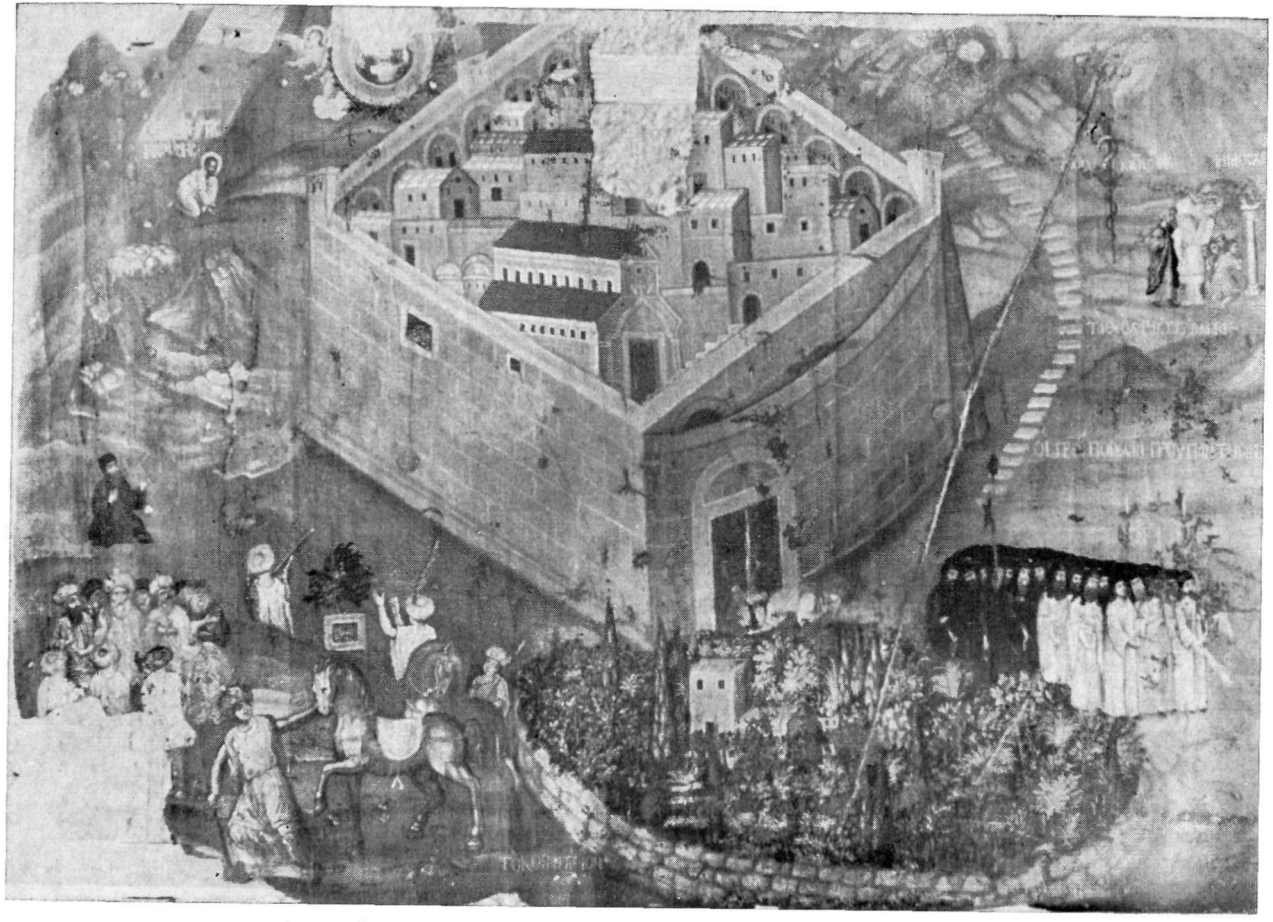

Λεπτομέρεια τοῦ πίνακος 1. Ἡ Μονὴ τοῦ Σινᾶ καὶ σκηναὶ ἐθίμων.